

byggnadsvård

Hamnviksstugan

Hamnvik 31:1, Egilprång, Tunaberg socken, Nyköpings kommun,
Södermanlands län

Antikvarisk medverkan
Renovering av tak 2012

Eva Wockatz

Hamnviksstugan

Hamnvik 31:1, Egilprång, Tunaberg socken, Nyköpings kommun,
Södermanlands län

Antikvarisk medverkan
Renovering av tak 2012

Eva Wockatz

Rapport 2012:08

© 2012 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Landstinget Sörmland
Kultur & Utbildning Sörmland
SÖRMLANDS MUSEUM
Box 314, S-611 26 Nyköping
arkiv.bibliotek@dll.se
www.sorlandsmuseum.se

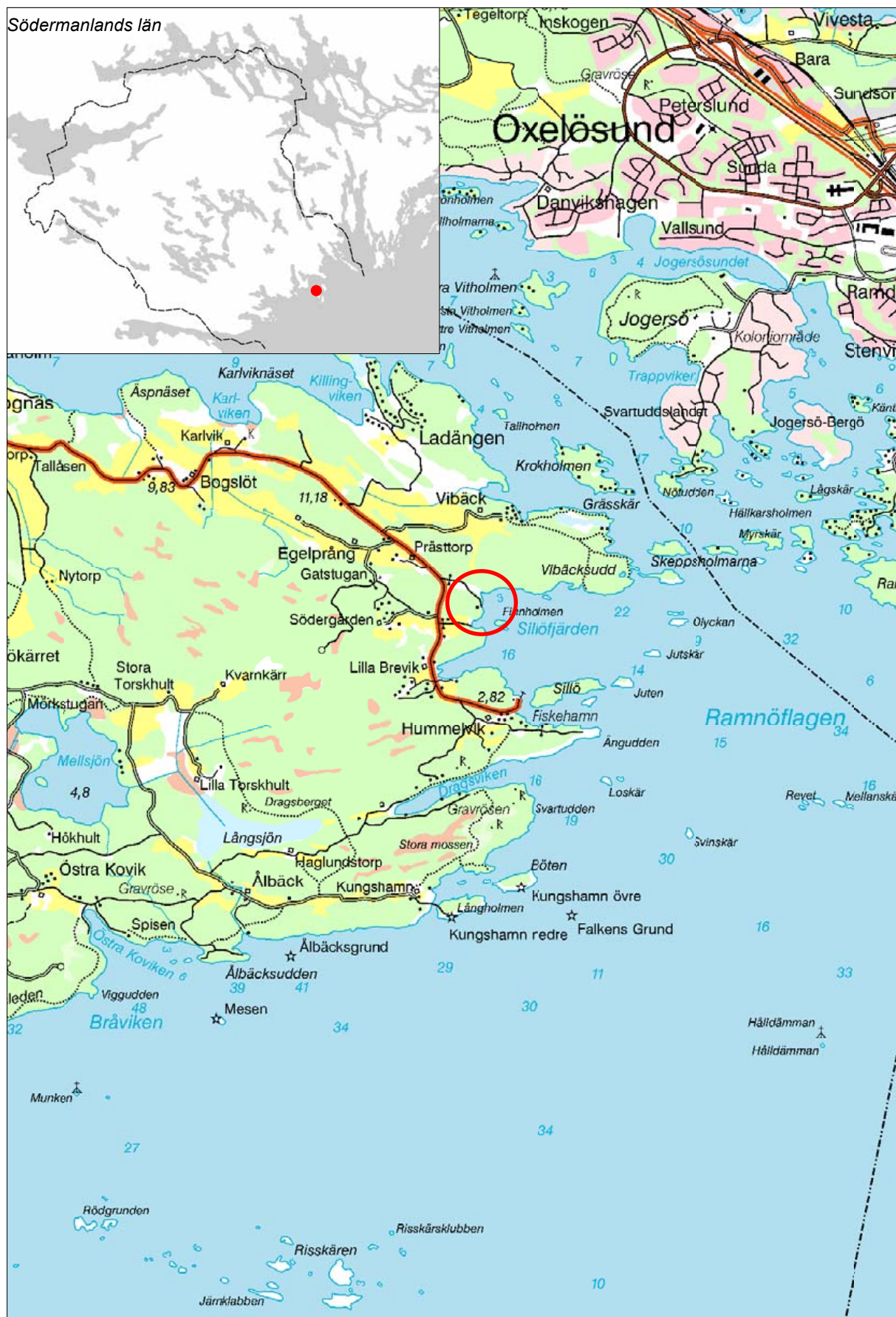
Författare: Eva Wockatz, antikvarie
Omslagsbild: Hamnviksstugan från sydväst före renoveringen (Slm D12-0484).
Foto: Eva Wockatz
Foto, där ej annat anges: Eva Wockatz, Sörmlands museum
Diarienummer: KN-KUS12-026

Allmänt kartmaterial: ©Lantmäteriverket. Ärende nr MS2006/01672

Nyköping 2012

Innehåll

INLEDNING	5
Antikvarisk medverkan	5
Översiktlig beskrivning av Hamnviksstugan	6
Kulturhistoriskt värde	7
Historik med relevans för ärendet	7
Sammanfattning av utförda åtgärder	7
UTFÖRDA ÅTGÄRDER	8
Skadebeskrivning före åtgärder	8
Åtgärder på taket	8
Övriga åtgärder	9
ANTIQUARISKA IAKTTAGELSER	9
KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV UTFÖRDA ÅTGÄRDER	11
Källförteckning	13
Administrativa uppgifter	13

1 Utdrag ur Gröna kartans blad (GSD) Nyköping 9H SV med Hamnviksstugan markerad.

INLEDNING

Under försommaren 2012 har arbeten utförts på Hamnviksstugan. Fastighetsägaren Kerstin Pettersson ansökte om byggnadsvårdsbidrag för renovering av byggnadens tak i september 2011. Länsstyrelsen i Södermanlands län beslutade den 20 december 2011, enligt 5 § förordningen (SFS 2010:1121), att lämna bidrag till förvaltning av värdefulla kulturhistoriska miljöer för sökta åtgärder.

I enlighet med länsstyrelsens beslut skulle arbetenas utförande och omfattning ske i samråd med antikvarisk kontrollant.

Antikvarisk medverkan

Sörmlands museum fick uppdraget att svara för antikvarisk medverkan vid arbetets genomförande. Arbetet har följts genom startmöte, platsbesök, samt en antikvarisk slutbesiktning den 16 maj 2012.

2 Hamnviksstugan från sydväst före åtgärder i maj 2012 (Slm D12-0484).

Översiktlig beskrivning av Hamnviksstugan

Byggnaden ligger strax öster om vägen mellan Buskhyttan och Hummelvik, intill Sillöfjärden. Till torpet hör även en jordkällare och ett förråd. Stugan ligger strax intill Hamnvik. Byggnaden tillhör gården Egilprång.

Hamnviksstugan ligger i ett område som är utpekad som en riksintressant kulturmiljö (D59, Tunaberg-Koppartorp). I motiveringen skrivs att det är en bruks- och gruvmiljö med lämningar efter kobolt-, järn- och främst kopparbergslag från länets tidigaste bergshantering.

Byggnaden är uppförd i liggtimmer och består av en enkelstuga i söder, med en lägre tillbyggd bod i norr. Enligt nuvarande fastighetsägaren har boden sannolikt tidigare använts som ladugård. Enkelstugan är panelad med locklistpanel, liksom bodens östra fasad. Byggnaden är rödfärgad. Dörrar och fönsterbågar är grönmålade, omfattningarna är vitmålade.

Byggnadens taklag har inte kunnat besiktigas underifrån, eftersom ingång till eventuell krypvind saknas. Taket bärs upp av åsar. Taket är täckt med enkupigt lertegel, förutom enkelstugans västra takfall som täcks med trekupigt lertegel. Som tätskikt ligger flera lager med näver. Ovanpå nävern ligger torv och lös halm. På torven ligger kraftiga rafter, ca 100x50 mm. Bärläkten är ca 40x25 mm.

3 Hamnviksstugan sedd från öster i maj 2012 (Slm D12-0485).

Kulturhistoriskt värde

Hamnviksstugan är byggd som en traditionell enkelstuga, men har en något ovanlig tillbyggd bod som troligen har nyttjats som ladugård. Uppgifter om husets ålder saknas. Byggnaden ger dock ett ålderdomligt utseende då det är en liggstimrad enkelstuga med små fönsteröppningar. Det relativt flacka takfallet och de äldre mullbrädorna tyder på att taket tidigare bör ha varit täckt med torv. På grund av torpets placering i kulturmiljön Tunaberg-Koppartorp, samt läget nära vägen, har byggnaden ett stort miljöskapande värde.

Historik med relevans för ärendet

Hamnviksstugan har tidigare tillhört Prästtorp, men tillhör sedan början av 1900-talet gården Egilprång, då nuvarande ägarens farfar tog över det. Det är okänt när Hamnviksstugan är uppförd. En byggnad som ligger på motsvarande plats finns med på en karta från 1868.

Enligt ägaren kan taket ha renoverats någon gång på 1960-talet. I Sörmlands museums arkiv finns ett fotografi från 1986, då takteglet var nedplockat och taket bör ha renoverats.

Sammanfattning av utförda åtgärder

- Enkelstugans mullbräda mot väster har bytts ut och kompletterats med nya ”enekrokar”.

4 *Detalj av enkelstugans västra mullbräda före åtgärd. Ovanpå mullbrädan var en regel och en läkt påspikad för att få plats med takteglet ovanpå torven. (Sim D12-0486).*

UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Skadebeskrivning före åtgärder

Spår av vissa rinningar från taket syns på väggen intill spiskåpan inne i enkelstugans kök. Yttertaket har dock inte kunnat inspekteras underifrån.

Enkelstugans västra mullbräda var i dåligt skick och bitvis rötskadad. Flera av ”enekrokarna” som bar upp mullbrädan var borta eller avbrutna. Östra sidans mullbräda var i gott skick.

Åtgärder på taket

Enkelstugans västra mullbräda byttes ut helt. Ovanpå mullbrädan var överst en regel (50x50 mm) ditsatt, dymlad och spikad. Ovanpå regeln var en läkt (30x35 mm) påspikad. Båda var sannolikt ditmonterade för att förhöja taklaget så att takteglet kunde läggas ovanpå torven.

De tre nedersta tegelraderna lyftes bort. Äldre torv- och halmlager togs bort ned till de underliggande näverlagren. Den nya mullbrädan gjordes ca 10 cm högre än befintlig (för att få en stadigare konstruktion och för att inte behöva spika dit extra regel och läkt). Den nya mullbräda utfördes också utan ”tandning”. Ny läkt skarvades på rafterna för att ge stöd åt den nya mullbrädan. Nedersta bärläkten byttes ut mot en

5 Under takteglet ligger torv, men även lös halm (Slm D12-0487).

ny. Längst ned vid takfoten kompletterades befintliga näverlager med ny näver. Ny näver lades även mot mullbrädans insida. Utrymmet tätades även med mossor. Torv och halm lades tillbaks.

Nya ”enekrokar” som bär mullbrädan monterades. Befintligt lertegel lades tillbaks. Den äldre mullbrädan sparades. Nytt virke målades med äkta Falu rödfärg.

Övriga åtgärder

En panelbräda på södra gaveln lyftes för att se om det möjligen fanns någon öppning eller lucka in till vinden. Inga spår av detta syntes dock.

ANTI-KVARISKA IAKTTAGELSER

Den äldre mullbrädan hade måtten 60x130 mm och var tillverkad av en tätvuxet stock. Mullbrädan var handbilad och ”tandningen” var huggen med yxa. Eftersom delar av mullbrädan nu var rötskadad, så byttes den ut i hela sin längd. Mullbrädan sparades. Brädan märktes på baksidan och lades undan i ett intilliggande förråd.

Vid denna renovering lyftes endast de tre nedersta tegelraderna. Under tegeltaket syntes både torvlager och råghalmsstrån. Underst låg flera lager med näver. Inga uppgifter har hittats om stugans ålder och tidigare utseende. Taket bör dock tidigare ha varit täckt med torv. Ett besiktningsinstrument över byggnader som tillhör ”Igelprång” år 1856, visar att flera byggnader i närheten var täckta med både torv och halm. Inga stämplor kunde noteras på tegelpannorna.

6 En läkt spikades på vissa rafter för att ge stöd åt mullbrädan (Slm D12-0488).

7 Locklisten på södra gaveln lyftes bort för att se om det under panelen möjligen fanns någon ingång/lucka till vind (Slm D12-0489).

8 Mullbrädan med trasiga "enekrokar" som nu byttes ut (Slm D12-0490).

9 Nya "enekrokar" och ny mullbräda, efter åtgärder (Slm D12-0491).

10 Hamnviksstugan efter lagning av mullbrädan (Slm D12-0492).

KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Vid denna reparation var det främst mullbrädan och ”enekrokar” som var i dåligt skick. För att få plats med tegel ovanpå det befintliga torvataket hade mullbrädan byggts på med en regel och en smalare läkt. För att få en stabil konstruktion ersattes nu samtliga dessa tre virkesdelar med en högre mullbräda. Eftersom den nya mullbrädan inte hade samma höjdmått som originalet, valdes att inte heller hugga ur brädan i nederkant. Den äldre brädan var gjord av bra virkeskvalitet (tätvuxen), var handbilad och tandhuggen med yxa. Brädan ansågs därmed ha ett kulturhistoriskt värde och sparades därför.

Marknivån är något hög vid byggnadens norra gavel. Här behöver marken sänkas något för att fukt inte ska skada timret.

Reparationsåtgärder vid Hamnviksstugan har utförts med antikvarisk medverkan och i samråd i enlighet med Länsstyrelsens beslut, daterat den 20 december 2011. Utförda arbeten godkänns härmed.

11 *Detalj av den utbytta mullbrädan som nu sparades. Tandningen är huggen med yxa (Slm D12-0493).*

12 *Detalj av den rötskadade delen av den befintliga mullbrädan som nu byttes ut (Slm D12-0494).*

Källförteckning

Arkiv

Lantmäteriet, Gävle

Lantmäterimyndighetens arkiv

Lantmäteristyrelsens arkiv

Sörmlands museums arkiv, Nyköping

Litteratur

Sveriges städer och samhällen jämte landsbygd, del I, 1947.

Administrativa uppgifter

Fastighetsuppgifter

Objekt: Hamnviksstugan, Egilprång

Kommun: Nyköpings kn

Fastighetsbeteckning: Hamnvik 31:1

Socken: Tunabergs sn

Län: Södermanland

Författningsskydd

Miljöbalken, Lag (1998:808)

Enligt 3 kap. Miljöbalken, 6§ skall, mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet, så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas.

Områden som är av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket.

Projektrelaterad information

Fastighetsägare och beställare: Kerstin Pettersson, Egilprång Östergård

Entreprenör: Timmerman Björn Björkqvist

Antikvarisk medverkan: Eva Wockatz, Sörmlands museum, Nyköping

Använda produkter

Falu rödfärg

Övriga uppgifter

Länsstyrelsen i Södermanlands län, beslut 2011-12-20, dnr 434-5033-2011, 434-3609-2010

Sörmlands museum, dnr KN-KUS12-026

Dokumentationsmaterial

Dokumentationsmaterial i form av arbetsmaterial och fotografier förvaras i Sörmlands museums arkiv, Nyköping.